

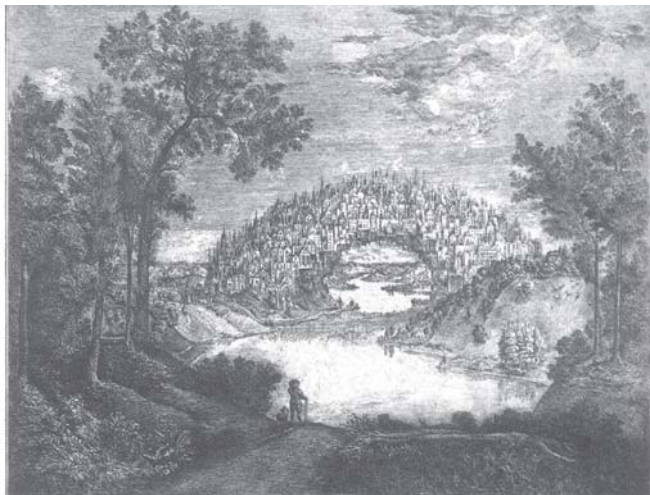
hajnalán visszavánszorogniuk a huszadik század kezdetének modernista senkiföldjére, vagy komoran ragaszkodniuk a modern építőgépezethez (a szellemhez, aki saját magát engedte ki a palackból); és ugyanígy: a legkevésbé sem kötelező azonosulniuk a korrallal, amelyben élnek. Néha megeskik, hogy az építészek képesek kifejezni egy még embrionális állapotban leledző világszemléletet. Talán ez történt a neolitikus forradalom idején, amikor az emberiség, amikor már minden nagy testű állatfajt kipusztított, elért önmaga elpusztításának határait. A papok vagy művészek, mint az a számtalan barlangfestményből nyilvánvaló, szenté nyilvánították az állatokat, s eképpen egy új, civilizált világba vezető híd keletkezett, amely világban az állattenyésztés – a természet folyamatainak türelmes utánzása, és az eredmény későbbi felhasználása – kialakulhatott. A művészet képes megváltoztatni az emberiség elképzeléseit, törekvéseit, s mindezeket keresztül az egész létezését anélkül, hogy szükségtelen erőszakot követne el az emberi természetten. Itt van például mindjárt Ledoux; hatására a franciákat magával ragadta a vágy, hogy úgy tegyenek, mintha ők lennének a rómaiak, s ennek hatására Európa egész arculata megváltozott. A technológia szellemét vissza lehet tuszkolni a palackba, vagy arra kényszeríteni, hogy szolgáljon egészen más célokat – feltéve, hogy az emberiség nem terminátorosdit akar játszani, hanem például ógörögösdit; az ő háborúik ökológiailag tiszták voltak, atyáiktól örökölték fegyvereiket, és nem ismerték az elektromosságot, mert még nem is létezett. A görögök világában a Nap keringett a Föld körül.

Ilja Utkin  
**SZÉTHULLOTT SZTEREOTÍPIÁK**

Minden építésznek más és más válaszaik vannak az etika és az esztétika kérdéseire, meg arra, hogy mi is az építészet egyáltalán. Ám nemcsak az építész személyisége, hanem a kor atmoszférája is meghatározza az építészet aktuális irányzatait.

Kétezer év telt el azóta, hogy Krisztus megszületett. Elérkezett az idő, hogy levonjuk az elmúlt évszázad bizonyos tanulságait; érveljünk és gondolkodjunk. Egy majd-

Ilja Utkin és Alekszander Brodskij: Város-híd, 1984.

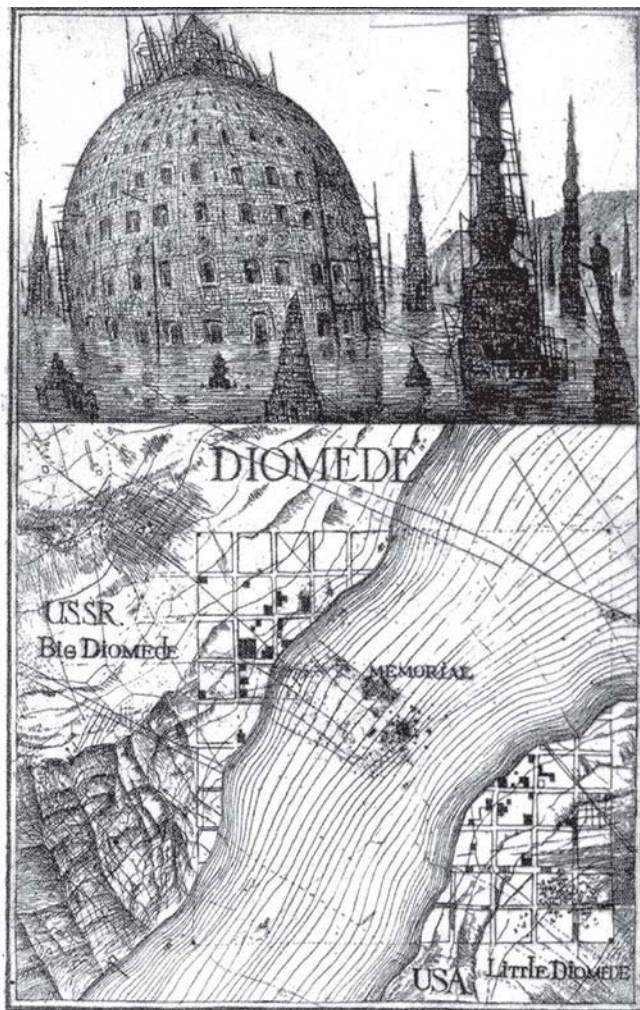


nem elfelejtett bibliai téma napjaink egyik legnépszerűbb csemegéinek egyike lett. Filmek jósolják meg a csodákat, kataklizmákat és összeomlásokat. Krisztus alakját szabadon értelmezik, és újra- meg újraírják a Bibliát. Az ökológiai katasztrófákkal foglalkozó szimpoziumokat szerveznek, és látványos ünnepek keretében temetnek el civilizációnk vívmányait tartalmazó „időkapuszulákat”. A kortárs nemzetközi kultúra extázisban ünnepli a századvéget – mintha utoljára. Az ember lélegzetelállító csodákat – világvégét – ígérő, apokaliptikus boldogságot érez áradni a levegőben.

Csupán száz esztendő (a civilizáció történelmében nem több, mint egy pillanat) telt el azóta, hogy az első orosz forradalmár-művészek hozzáfogtak, hogy felépítsék a boldogság városait. Romantikus hősök voltak, s képzeletükben megelevenedett a szabadság, az egyenlőség, és az eljövendő nemzedékek jólétének gondolata. Ekkor született meg az avantgarde ideológiája, azé a mozgalomé, amely újrafogalmazott minden kortárs művészetet. Képletesen szólva: a szellem forradalma, a tér kitágulása és a tudományos haladásba vetett hit felemelkedése volt. Mindent szépségesen elterveztek, s meg is valósították a terv szerint, az eszközöket pedig szentesítette a cél. Megkezdődött a vallás kiirtása és a kulturális örökség módszeres lerombolása – végül nem maradt más, mint vér és romok.

A mai nemzetközi kultúrát hallatlan sokféleség jellemzi, ám úgy tűnik, ugyanaz az ideológia rejlik minden változa-

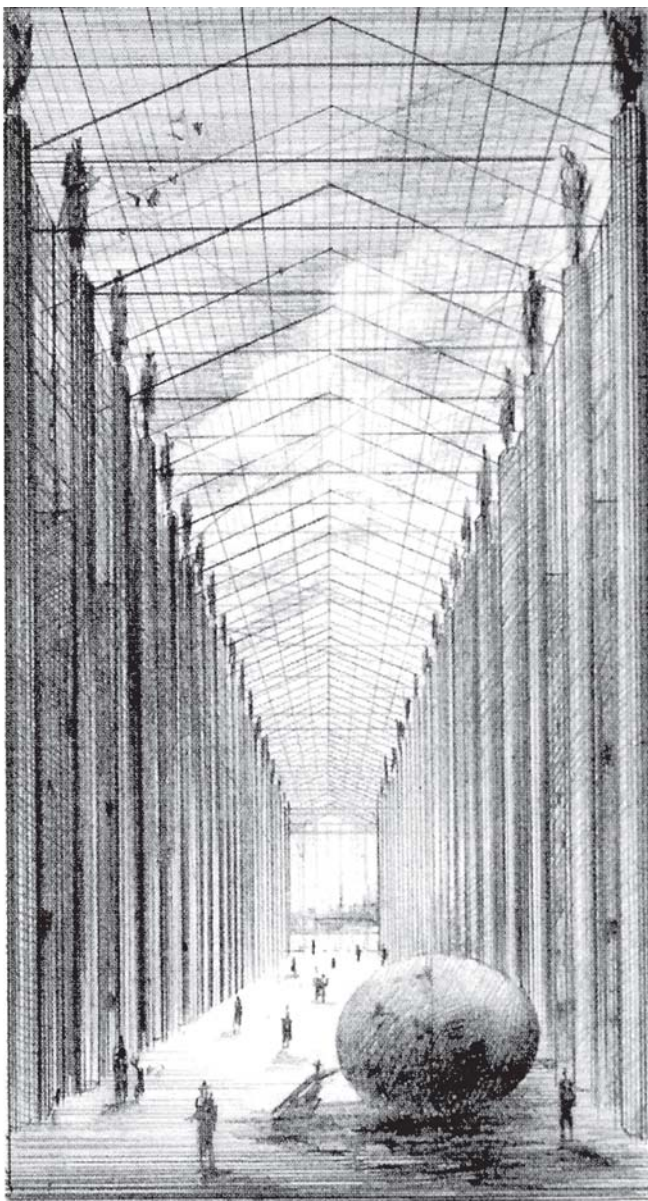
Ilja Utkin és Alekszander Brodskij: Diomedész II., pályázat, 1989.



tosság mögött. A vallással és a kultúrával szembeni közvetlen, nyers agressziót az egyenletes közöny váltotta fel, s a jövő nemzedékekért való paranoiás aggodalomnak nyoma veszett. Az egyetlen cél az azonnali siker, s a siker mértéke a látványosság. Az emberiséget ennél fogva úgy tanulmányozzák, ahogyan Pavlov vizsgálta az ebeket. A hatás mértékét és minőségét az állati reakciókhoz: a félelemhez, a borzadályhoz, a nemi vágyhoz és a meglepetéshez szabják. A közönséget mindig valami újjal kell elképesztetni; valami természetfölöttivel, ami kicsavarja, eltorzítja a régi, vízfejű fogalmak jelentését, és a megszokottat újként tálalja fel. Így keletkeznek a kortárs művészet termékei.

Az „új” a mai világ bálványa lett. Egy régi épület falai vagy egy öregember arca félelmet és visszatetszést kelt. Mindennek ragyogó színekben kell tündökölnie és sugározni. Igaz: az ifjúkorban megtapasztalt eufóriát nem lehet elfelejteni. Emlékszem: építészhallgató koromban úgy éreztem: pusztá kézzel átformálhatom a világot; hogy az építész isten, a tér és az emberi lélek ura, s hogy minden megújítható és megváltoztatható. Ez az érzés idővel elfakul.

Ilja Utkin: Duke University, Museum of Art, USA, pályázat, 1998-

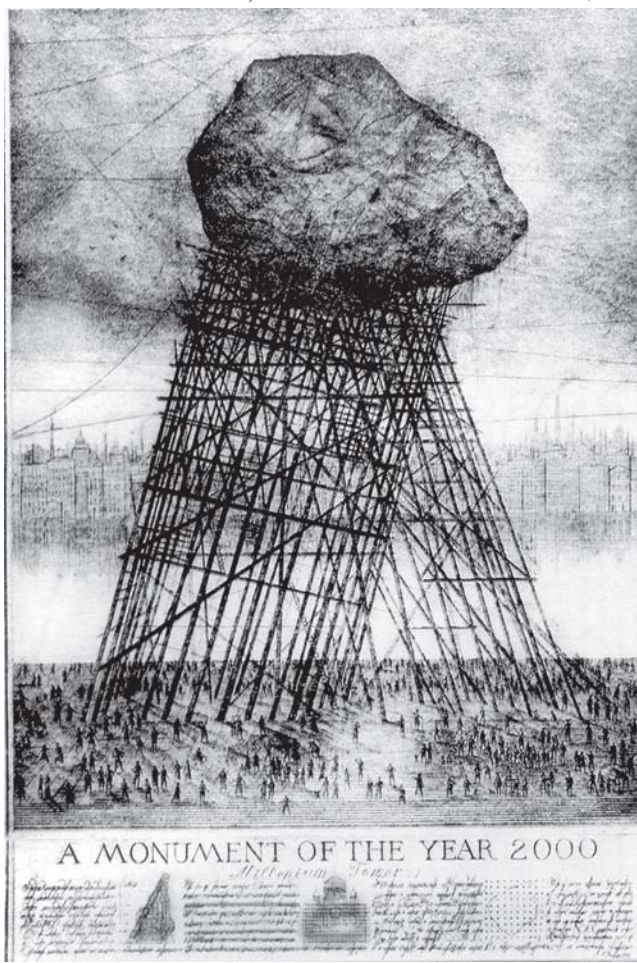


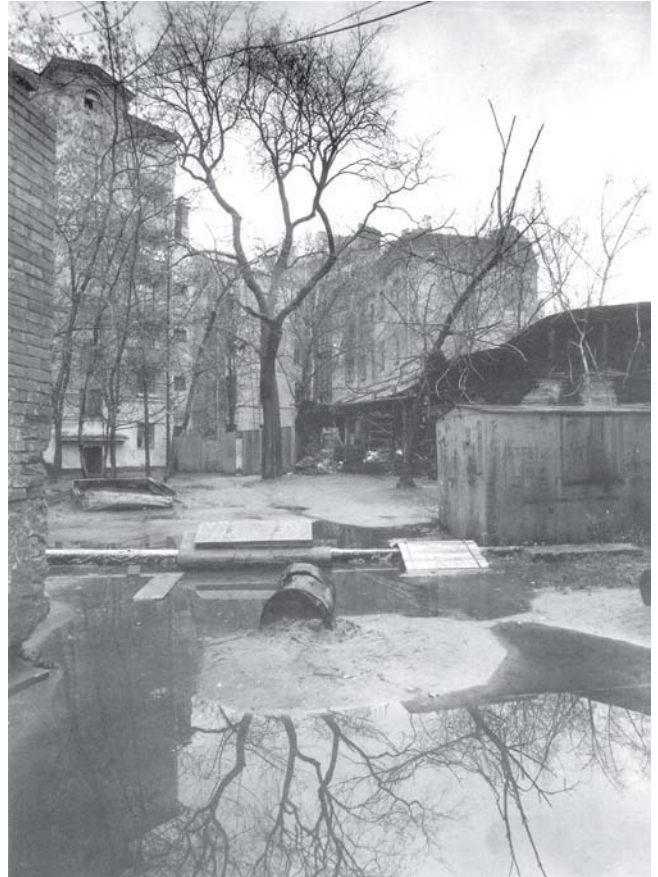
A mai építész legmagasabbrendű művészeti krédója nem több és nem kevesebb, mint: „szakítani a gondolkodás sztereotípiáival”. Ebben látom az építészet jövőjét is.

A jelenben minden összekeveredett. Nincs zsinórmértéke a szépségnek és rútságának, jónak és rossznak, igaznak és hazugnak, valóságnak és képzeletnek. Senki sem kétli, hogy az új információs technológia a népek megértésének és egyesítésének varázspálcája, s hogy a halhatatlanságot ígéri a génekkel való barkácsolás. Az információs világban szavakban és számokban bővelkedünk. A kultúrában mind nehezebb és nehezebb megtalálni az igazat; megkülönböztetni a hamisítványt és az eredetit. Az építész és a formatervezés jelentése összezavarodott. Mint a virtuális térben, ahol örök hétvége uralkodik és úgy tűnik, nincs sem hanyatlás, sem halál, a tervező érzéki és efemer formákat terem. Kérészerű művészet ez.

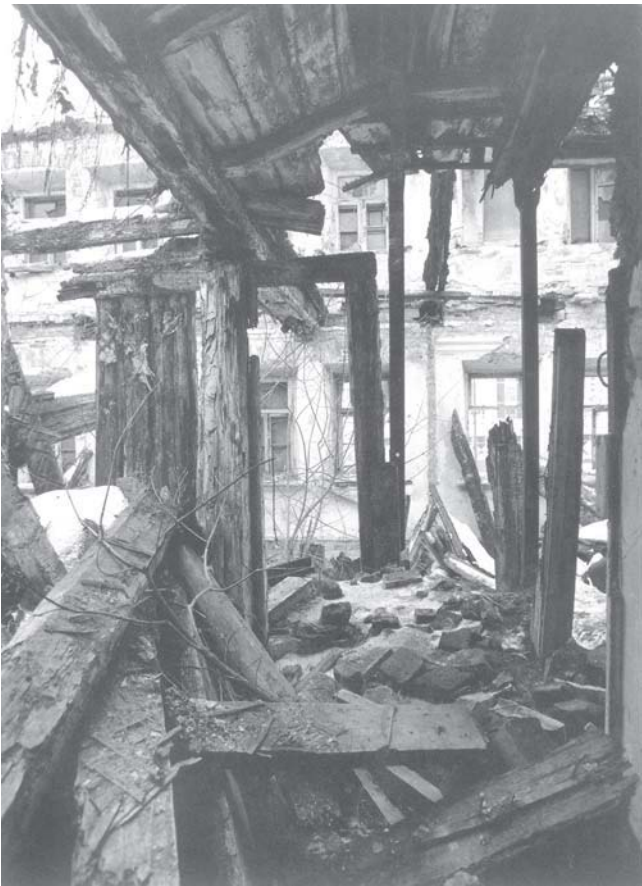
Az építészet örök és változatlan koncepció. A klasszikusok az arányérzékkel azonosították. Ez nemcsak az építészeti elemek viszonyaira vonatkozik. Megjelenik benne egy univerzális törvény: a tömegek eszményi kombinációja; az ember és a természet (valamint az etika és esztétika), a valóság és a képzelet, s az ember és a fölötte álló erők harmóniája; egy világé, amelyben Isten a teremtő, s az ember az ő teremtménye. A különböző vallások másként és másként értelmezik ezt a törvényt, de mindenütt ez adta a hagyományos építészeti alapait. Krisztus így szól: „*En leron-tom ezt a kézzel csinált templomot, és három nap alatt mást építek, a mely nem kézzel csináltatott.*” A láthatatlan

Ilja Utkin: A kétezredik év emlékműve, 1997.





Ilja Utkin *Melankólia* című, Moszkvában készült fotósorozatának darabjai



építészeti temploma tartalmazza az igazságot és a parancsolatokat, amelyek nemcsak az építészekre, de minden emberi lényre érvényesek. A Teremtés nagy Törvényének része a születés és a halál. Mindkettő a valóságot tartalmazza, s ez a valóság szépséges és isteni. Az író írta: „ne értelmeket tárjátok ki, hanem a szíveteket”.

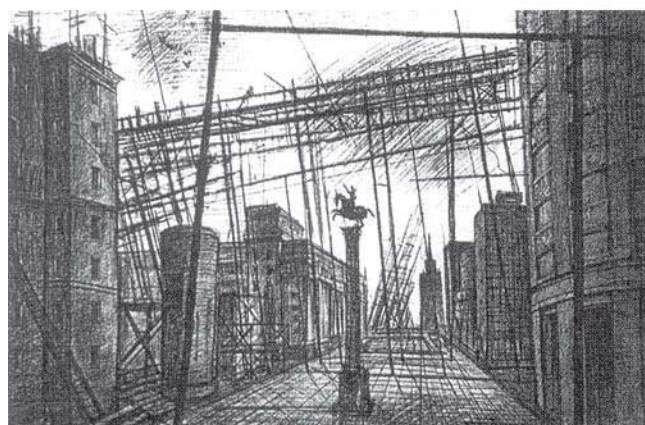
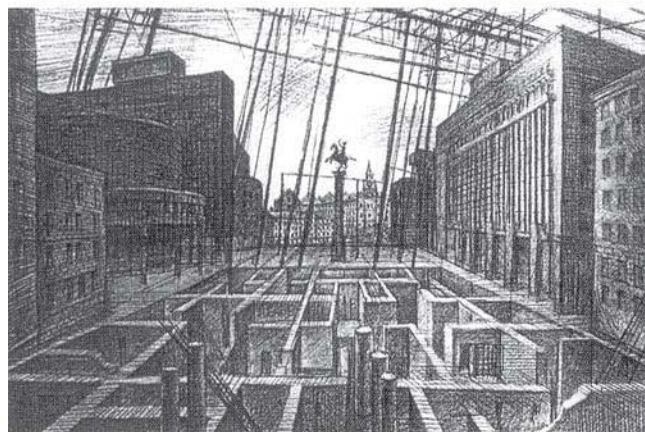
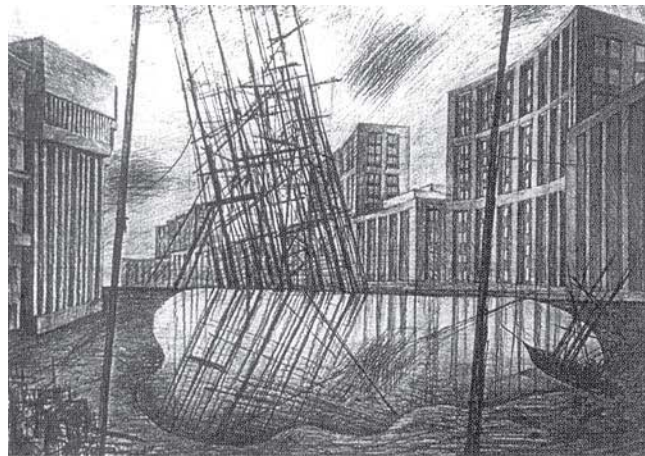
A történelem azt mutatja, hogy az „értelem teremtette” építészeti kezdetektől fogva romboló erő volt. A konstruktivizmus építményei ma egészen abszurdoknak tűnnek. A sztálini birodalom a totalitarizmus emlékműve. Hruscsov „demokratikus” mikrorégiói a szó szoros értelmében széthullottak. A nevek és eszmék folyamatosan változnak, s a brilliáns tervek már az építkezés során avulnak el. Szinoníma lett az építés és a rombolás. A történelmi környezet semmibe vész. Amit elődeink korszakokon át építettek, a földdel lesz egyenlővé, s amit mi építettünk, lerombolják a gyermekeink.

Mindezt végiggondolva a sok forradalmi eszme összességében végül is azt sugallja, hogy az építészeti teljességgel felesleges. Minden embernek egy kényelmes cella kell, amely, minthogy zsúfolásig van a virtuális és információs tér csodáival, az egész világ felé nyitott. Ez a világ azonban nem az Istené, hanem az öncsalásé és a halálé.

A mai életben a szent helyek, akár csak az építészeti tájelemek sajátos helyet foglalnak el. Városnéző körutak során mutogatják őket a turistáknak, mint történelmünk részeit és az emberek individualitásának bizonyosságait.

Az ősi szellemi bölcsesség ugyanakkor arra tanít, hogy a bölcsesség ellentmondásokból áll. Nemzedékek nemzedékek után oktatják az újoncokat, végzik el ugyanazokat a szertartásokat, ülik meg ugyanazokat az ünnepeket és mondják el ugyanazokat az imádságokat. Ebben az ismétlődésben őrződik meg a generációk folyamatossága és emlékezete. Ami volt, az lesz. Az idő létezik, és nem létezik; az örökkévalóság egy pillanat. Minden ismétlődik, és helye van az alkotásnak, ami nem forradalmi fejlődést jelent, hanem azt, hogy az ember csendes alázattal megérti Isten teremtett világának végtelen sokféleségét.

Néha, mint régen, gyermekkoromban, még ma is úgy érzem, hogy minden megjavítható és megváltoztatható; össze lehet szedgetni és a megfelelő helyre illeszteni a széthullott sztereotípiák diribdarabjait.



Fent: Ilja Utkin építészeti mesterkurzusának tervei – A Káosz építészete, 1995; Lent: Mihail Filippov akvarellje – Szentpétervár, Kljukov-csatorna, 1987.

